

ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ

КИТАН ДОЖД

chitanka.info

КИТАН ДОЖД^[0]

„Учителството има твърде малко представители во третото царство“, казва в предговора на своята книжка *От сутрин до вечер* Китан Дожд, един от младите поети, за чийто живот се знае само, че той е бил някъде в провинцията народен учител, че е полудял преди две години и че е умрял в мизерия. След полудата му — 1907 — един негов другар издаде друга книга негови стихове и бележки за един роман в стилът на Якобсеновия Нилс Лине^[1], в който, види се явно, авторът е искал да изобрази своята душевна криза, своите настроения, а през тях настроенията и душевната криза на съвременната младеж, неориентирана в живота и неустановена в себе си, която гони идеали, които не разбира, и се заема за решение на обществени задачи, за които се искат и друго време, и по-други сили. Хероят е народен учител, непримирим социал-демократ, който дохожда до съзнание, че е станал такъв от мързел да мисли и от страх пред живота, както други стават подстрижници и подвижници на друга религия, и че работнишкия въпрос — един от сериозните въпроси на живота — не е таблица, с която се решават логаритмите на живота. Мързела го вкарва в кошарата на социализма; но в тая кошара, гъсто натъпкана със селски учители и лекоподвижни градски ченета, хероят обхваща такава скука, каквато той е изпитал само на училищния чин, когато учителя по родният език разправя, че глагола не е съществително, а „допълненията в изреченията за движенията“ се познавали по въпросите: как?, какво?, що?, защо? и тям подобни. Бележките са твърде откъслечни, нервно писани и в една от тях се казва, че хероя си купил револвер. Види се, револверът е щял да реши нерешеното, да не бе го преварила лудостта. Стиховете в тая книжка,

наречена от издателя ѝ *На другия бряг* — нямат абсолютно нищо общо со стиховете от първата му книга. Към тая книга има и приготвен предговор, който на времето си направи не малко шум по вестниците, а особено между учителството^[2]. И той не е довършен. В тоя предговор автора се опитва, по доста оригинален начин, да различи три живота на тоя свят, от които едина бил „живота на фантазията“. „Живота на фантазията — казва той — е живота на културата — и там учителя няма работа. Тоя занаятчия трябва да престане да мисли, че всяко гърне е за негова нос.“ Подсетен, види се, от мисълта на стария Платон, Дожд настоява, че учителите трябало да се изгонят со закон из висшият обществен живот, онзи, когото ние зовем духовна култура: това чудовище, за което с ограниченост и скромност — двете пушки на даскалъка — не се ходи на лов: и който ходи, връща се с празни ръце.

„Не си въображавайте, че даскала с азбукито на своята наука с един-два педагогически фокуса е културно същество, и може да значи нещо в духовния живот. Най-много, което един даскал може да бъде, е: биволарче — да кара бивоите, но ако тия бивоили отпред тегли и води бащата, т.е. комуто е работа да знае де и защо води колата. Даскала учи на грамотност и ако с грамотността се тръгва за към културата, то стига се едвам до външните порти... Даскала у нас не си е извоювал още значение в училището, затова тъй безочливо се пъха в живота. Погледнете *културните* балкански държавници, се провиква автора: докато те още се възраждаха, т.е. се учеха на грамотност, даскалите им бяха извънредно полезни; живота имаше една цел и с едната цел те имаха значение в живота; тя се постигна — и тия опълченци на културата сега са безполезни, сега, когато живота няма вече само една цел, не е вече едноглаво псе, а хилядоглава хидра^[3]. Значението им в държави като Германия, Франция, Англия — се спира на училищния праг: там даскала си е даскал и нищо повече — работата му е да учи дечурлигата и доставя материал за педагогическите списания. Даскала е полезно същество, но за низшата култура, нужна за обикновения живот, не за творителката и за революционерката на живота — за която тъй наречените безполезни същества са хиляди пъти по-полезни: безпокойните натури, вагабонтните духове, борците, безумците, които турят точката не на място и изменят смисълът на живота! Даскалът е учебникар, кооператист, социалист, общоделец и кара колата все към площад Позитано на говеждия пазар или на

митинг^[4] — дете може да се дерат черва отдолу и отгоре. Който стои на капрата на подвига, малко ще да го знае! А на капрата стои онзи, който презира и има фантазия да види нещата далеч зад говеждия пазар. Онзи горе, там, на капрата — пазите се или не пазите, все едно, той ще ви жули по врата с камшика си и ако там сте го качили вие, побезмилостно ще ви жули: от яд на вас, които сте го поставили да бъде изпълнител на задачи не за вашия кооперативен ум и не за нар...“ На тая недоиздумана дума предговора се прекъсва. Тъй го намират подир смъртта на автора, смърт, едни казват, от полуда, други мълчат, нищо не казват, и то не без причина... От втората книга негови стихове аз нищо не преведох. Не че няма хубави — като дивния химн *Живот*, — но защото се възползвах от правото си на преводач, да избира и преведа онова, което по ми приляга и което у другите поети в тази антология няма, с една дума — за разнообразие. Първата книга стихове от *Дожд* мен по ми харесва поради наивния реализъм на изобразените картини из действителния живот и за усмивката, която осветлява тия картини, усмивка на душа, неразядена още от бяс на критика и отрицание. Най-хубавата група песни в *От сутрин до вечер* е *В школото*, в която се движат, тулят и блещат къдравите, палави образи и профилчета на цяла тумба дечурлига, в погледите и усмивките на които личат контурите на неопределено, но крайно любопитно бъдаще. Те приличат, тия деца, на къпини, край които, който и да мине, инстинктивно ще си ги въобрази зрели и небцето му ще погъделичка предвкушението на зрелите, които знай. Втора една група образуват песните *У дома на задния двор* — пастели с най-любопитни бои и грижливи рисунки на някой стар холандски майстор: Кравата, която се връща вечер с пълно виме, и момиченцето, което я подкарва отподире с вирната ошмулена шубръчка. — Вишната в двора, там-хе, дете в кюшето се изхвърля сметът. — Петелът и неговите качулетии наложници, които цял ден само ровят, кудкудякат и кълват. — Стопанката, която мие съдове на бунаря, а рунтавето малко кученце се върти и само току се облизва около нея... То са картини, които и в нашата живопис и поезия, дете има толкова велики творения, освен пазарите на г. Митова^[5], биха се хвърлили в очи и биха създали школа. В тия стихове няма никаква педагогия, което е най-опасно в поезията най-вече на един учител, комуто умът и таланта могат много лесно да се обърнат на читанка. Никакъв мост не води от тая негова книга към

втората. И кризата у Дожд остава и ще остане може би гатанка, както кризата на немския учител Макс Щирнера, автора на *Единствения*, който с молива на скромнен учител написа книгата на своето аз — враг на множественото число^[6]. Дожд е бил талантлив рисуващ, та сам си е илюстрирал стиховете. Както в рисунките му, тъй и в стиховете има много груб реализъм, но и много простота и наивен хумор, което може да се види от преведените тук стихове, особено в *По главната улица*, картина от провинциалния живот, тъй сигурно рисувана и с такъв характерен колорит, като че някой Тенирс^[7] си е играл да я рисува, без да мисли, че някоя черта ще излезе май дебела, а на псето не му е място да дига крак в поезията. Тенденция в негова хумор няма, няма я изобщо в стиховете му и това е, което, още приживе на поета, един критик отбелязваше — като залог за развитието на негова талант: „Той е още млад, а младостта е надеждна, когато не е предзета, погледа ѝ не е насочен само към път и пътеки, а и към широкото поле на живота, дето наистина по-мъчно се върви, но за това по-свободно се чувства, възприема и твори. По пътя и без това мнозина вървят, дигат прах и развалят въздуха.“ За жалост, поета умре твърде рано, тъкмо когато бе почнал да доказва правотата на думите на критикът.

[0] Поет на селото и малкия град, с реалистичен рисунак: в такъв образ се представя тук Пенчо Славейков. Без необходима връзка с тая насока, той влага в очерка си за Китан Дожд някои от упадъчните си възгледи, противоречещи на самите произведения, приписани на тоя поет и изпълнени с любов към хората от народа. — Китан е от мъжките имена в Братя Миладинови, Дожд е измислено име, може би с тенденция да се доближи да названието „дож“ (глава на някогашната аристократическа Венецианска република). Дождь (рус.) — дъжд. ↑

[1] Якобсен, Йенс Петер (1847–1885 г.), — датски писател, чийто роман *„Нилс Люне“*, преведен на български, има голям отзвук сред част от литературната ни интелигенция преди Балканската война. Люне е тип на безволен, болезнен мечтател, чиито мечти една след друга се разбиват от жестокия живот. В своя цикъл *„Под сурдинка“* Димчо Дебелянов пише, като подхваща тоя литературен образ: „... в мойта повест се повтори — на някой Люне повестта“. ↑

[2] Намек за Пенчо Славейковия предговор към второто издание на *„Стихотворения“* от Яворов, 1904 г. Въпреки че изтъква Дожд като

поет, който пише реалистични стихотворения из живота на народа, и именно такива са дадените като негови стихотворения, Славейков вмесва в биографията му черти от Яворовия случай — участие в социалистическото движение и след това отиване „на другия бряг“; в отношението си към учителството, изразено в този очерк, Славейков изразява раздразнението си, че най-много прогресивните учители (главна абонаментна маса на тогавашните литературни издания) реагират срещу посочения предговор: дигнал се за него „не малко шум по вестниците, а особено между учителството“. ↑

[3] „Животът у нас по-рано е имал една цел“ — освобождението от турското робство. ↑

[4] На площад Позитано в София, където е ставал пазарът, са били свиквани и политически митинги. ↑

[5] Картините на известния художник Антон Митов с реалистично представяне на пазарите. ↑

[6] Книгата на известния немски реакционен идеолог Макс Щирнер „Единственият“ е написана в нитчеански дух, като „свъхчовекът“ е заменен с „единственият“, с презрително отношение към народната маса, чиято цел била — да създаде този „единствен“. Теория, противопоставяща масата и „избраниците“. ↑

[7] Тенирс, Давид, значителен фламандски художник (1582–1649 г.) ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.